

Avrupa'da kentsel yerleşimin kırsal alanlara doğru yayılımı

Nüfusunun yaklaşık %75'i kentlerde yaşayan Avrupa, dünyada kentleşmenin en fazla olduğu kıtalardan biridir. Bununla birlikte Avrupa'da kentlerin geleceği, zihinleri en fazla meşgul eden konularda biridir. Avrupa Birliği topraklarının dörtte birinden fazlası hali hazırda kentsel kullanıma ayrılmış durumdadır.

2020 yılı itibarıyla, Avrupalıların yaklaşık %80'i kentsel alanlarda yaşıyor olacak. 7 ülkede ise bu oranın %90 veya daha fazla olması bekleniyor. Sonuç olarak, kentlerde ve kentlerin çevresindeki toprak gereksinimi büyük boyutlara varıyor. Her gün arazi kullanımında hızlı, gözle görülür ve çelişen değişikliklere tanık oluyoruz; bu değişiklikler manzarayı şekillendiriyor ve kentlerde ve çevresindeki doğayı şimdiye dek hiç olmadığı biçimde etkiliyor.

Kentler yayılıyor, kentler arasındaki mesafeler ve kentten kente giriş çıkış için gereken süreler azalıyor. Değişen yaşam tarzı ve tüketim biçimleri ile tahrik olunan bu kentsel genişleme Avrupa'da dağınık biçimde görülüyor ve genel olarak 'kentsel yayılım' olarak tanımlanıyor. Eldeki kanıtlar Avrupa'da son 50 yılda kentsel yayılımın kentsel büyüme ile birlikte geliştiğini gösteriyor.

Kentsel yayılım, arazi kullanımı dönüşümü ile kentsel amaçlı tüketim oranının belli bir dönemde belli bir bölgede nüfus artış oranını geçmesi durumunda söz konusu oluyor. Kentsel yayılım günümüzde Avrupa kentlerinin karşı karşıya olduğu ortak sorunların en başında olarak görülmelidir.

Avrupa'da yakın zamanda yapılan bir araştırma, kentlerin sürekli ve hızlı bir mekansal genişleme gösterdiğini ortaya koyuyor: Bu da 10 yılda %5'ten fazla (Şekil 1), Lüksemburg'un 3 katına eşit büyüklükte bir alan anlamına geliyor. Kentsel yayılımın en belirgin etkilerinin görüldüğü kesimler, yüksek nüfus yoğunluğunun ve ekonomik

etkinliklerinin görüldüğü (Belçika, Hollanda, Almanya'nın güney ve batı bölgeleri, İtalya'nın kuzeyi, Paris bölgesi) ve/veya hızlı ekonomik büyümenin görüldüğü (İrlanda, Portekiz, Almanya'nın güneyi, Madrid bölgesi) gibi ülkeler veya bölgeler olarak göze çarpıyor. AB bölgesel politika ve fonlarından yararlanan ülke veya bölgelerde söz konusu kentsel yayılım özellikle daha belirgin hale geliyor. Küçük kasabalar çevresinde veya kırsal kesimlerde, ulaşım koridorları çevresinde veya genellikle nehir vadilerine bağlanan sahil kesimleri boyunca yeni kentsel gelişme biçimleri de izlenebiliyor.

Avrupa'da kentlerin büyümesi tarihte her zaman kentlerin

nüfus artışı ile gerçekleşmiştir. Buna karşın günümüzde nüfus baskısının çok az olduğu veya hiç görülmediği yerlerde dahi, çeşitli bazı nedenlerle kentsel yayılım hala görülmektedir. Bunların temel nedeni, şehir merkezlerinin dışında banliyö çevrelerinde yeni yaşam tarzlarını gerçekleştirme isteğidir.

Bu eğilimlerin ardında bulunan kuvvetler yumağında hem mikro hem de makro sosyo-ekonomik eğilimler bulunur. Ulaşım sistemlerinin kalitesi, arazi fiyatları, bireysel konut tercihleri, demografik eğilimler, gelenekler ve kültürel zorlamalar, mevcut kentsel alanların çekiciliği gibi faktörlerin hepsi kentsel bir alanın ne şekilde bir gelişim göstereceği

üzerinde anahtar rol oynamaktadır. Bir diğer temel etken ise gerek yerel, gerekse bölgesel düzeylerde planlama politikalarının uygulanışıdır. Altyapı gelişmelerini destekleyen AB uyum ve yapısal fonlarının atışlediği kentsel yayılma, ulaşım bağlantılarının iyileştirilmesi ve kişisel dolaşıma

sunulan olanaklar sayesinde hız kazanmıştır.

Doğası gereği şehirler, büyük sayıda insanların küçük alanlara toplandığı yerlerdir. Bunun da ekonomik ve sosyal gelişme açısından bakıldığında gözle görülür bazı avantajları vardır.

Bazı açılardan, bunun çevreye yararı bile olabilir. Örneğin arazi kullanımı ve enerji tüketimi, seyrek nüfuslu bölgelere oranla kentsel alanlarda daha düşüktür. Kentsel atıklar ve atık su arıtımı, büyük ekonomiler oluşturmaktadır. Bununla bağlantılı olarak, sağlıklı içme sularından yetersiz sağlık

Şekil 1 Kentsel yayılım ve diğer yapay arazi gelişmesi, 1990–2000



Kaynak: Corine arazi örtüsü veritabanı, AÇA.

koşullarına ve yetersiz barınmaya kadar geleneklerin getirdiği çevresel sağlık sorunları AB dahilinde bulunan şehirlerde büyük oranda ortadan kalkmıştır. Ancak, kentsel nüfus da gürültü, yüksek etkili hava kirliliği, atık yönetimi, temiz havanın kısıtlı oluşu ve açık alanların yetersizliği gibi ciddi ve yerel çevresel sorunlardan zarar görmektedir.

Bununla birlikte, günümüzün yeni, yoğun olmayan kentsel alanlara doğru olan eğilimi, tüketimin artışına neden olmaktadır. Avrupa'daki şehirlerde kişi başına tüketilen alan miktarı, son 50 yıl içinde iki kat daha fazla artmış durumdadır. Son 20 yılda, birçok Batı ve Doğu Avrupa ülkesinde yapılaşan alanların boyutu %20 artarken nüfus sadece %6 kadar artış göstermiştir. Özellikle ulaşım (dolaşım), kentsel planlama ve yönetim için hayati bir sorun

olmaya devam etmektedir. Ulaşım altyapısı, şehir manzarasını birçok açıdan etkilemektedir. Toprağın örtülmesi ve doğal alanların parçalanması gibi etkenler sel felaketinin etkilerini artıran nedenlerden sadece ikisidir.

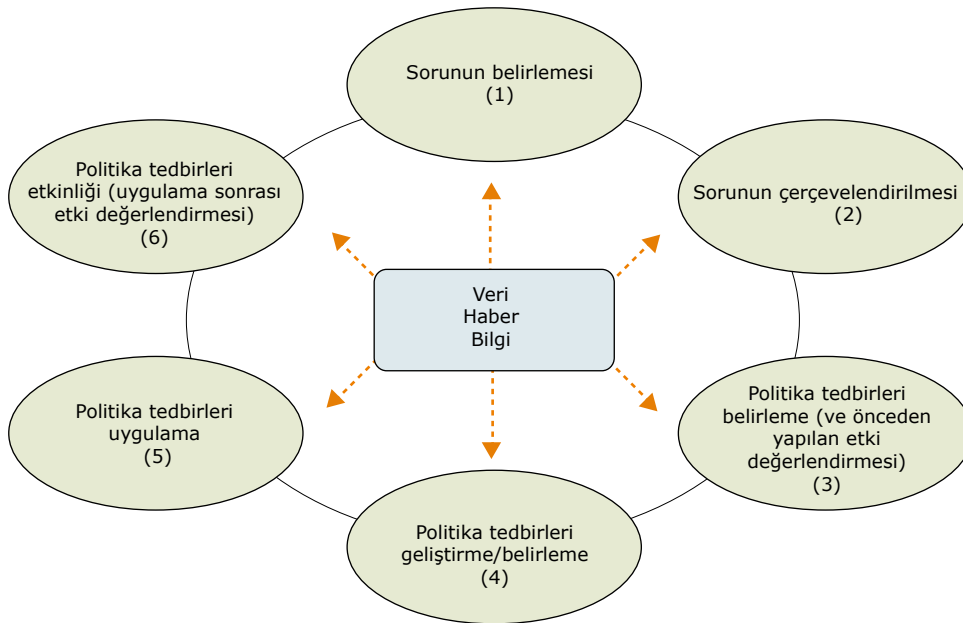
Dolaşım ve erişim Avrupa'da bölgesel birleşmenin temel etkenleridir. Bunlar aynı zamanda toplumlar için yaşam kalitesinin artırılmasında gerekli unsurlardır. Kentsel alanlarda kara ulaşımı ile kat edilen kilometre miktarının 1995 ile 2030 yılları arasında %40 artacağı tahmin edilmektedir. AB ilk 10 ülkesinde otomobil edinme düzeyleri hala AB ilk 15 ülkesi ile aynı değildir. Bu da gelecekte daha da büyüme olacağını göstermektedir.

Hiçbir şey yapılmazsa, 2010 yılına kadar trafik tıkanıklığının önemli ölçüde artacağı beklenmekte ve

bu tıkanıklığın getirdiği maliyet AB GSMH rakamlarının yaklaşık %1'ine tekabül edecek şekilde artacağı tahmin edilmektedir. Ancak, ulaşım altyapısıyla ilgili olarak sadece kilometrelerce karayolu veya demiryolu eklemekten daha da fazlası gerekmektedir. Bu altyapı, yerel ve kentsel ekonomiler oluşturmak ve bunları sürdürmek amacıyla hizmet eden yatırımların gerçek etkisini dikkate alan küresel bir yaklaşımın parçası olmak durumundadır. Çevreye verilen zararı azaltan dengeli ve çok merkezli bir kalkınmanın parçası olmalıdır.

Ancak, yerelden Avrupa çapında olanına kadar kentsel yayılımı kontrol altına alacak stratejiler ve araçlar, çoklu ve etkileşimli yönetim seviyelerinin günümüzde sahip olduğu gerçeklerine sıkı sıkıya bağlıdır. Özellikle planlama bütçelerine şekil veren temel mali

Şekil 2 Veri, bilgi ve kültürle desteklenen politika döngüsündeki başlıca aşamalar



Kaynak: AÇA.

akışlar açısından bakıldığında bu doğrudur. Bugün, planlama politikaları çoğunlukla piyasanın mantığını yansıtır. Tüm bunların, çevresel ve sosyal düşüncelerin, problem tespitinden önceki değerlendirme sonrası aşamalara kadar olan politika döngüsünün tüm adımlarındaki mekansal planlama politikalarında tam anlamıyla yerleşik olduğu bir kentsel kalkınma vizyonunu yansıtması en iyi çözümdür. Böylelikle aşağıdakilerin de aralarında bulunduğu birkaç fayda elde edilebilir:

- politika döngüsünün tüm adımlarında politika uyumunun sağlanması (Bkz. Şekil 2);
- Her sorumluluk seviyesindeki temsilcilikler arasındaki işbirliğini geliştirmek;

- Yayılmayı önlemek ve yavaşlatmak amacıyla çevre düzenlemeleriyle birlikte yapı ve birleşme fonlarının AB seviyesinde etkin kullanımı;
- Kentsel alanların içindeki ve çevresindeki arazi fiyatı göstergeleri konusunda harekete geçerek yayılmayı körükleyen piyasa yanlışlarını düzeltmek;
- Kompakt şehirler geliştirmek amacıyla güzel uygulama örneklerini karşılaştırmak ve paylaşmak;
- Şehirlerde yeşil alan yaratmak.

Referanslar

AÇA (2006), *Urban sprawl in Europe – the ignored challenge*, AÇA Raporu No 10/2006, Avrupa Çevre Ajansı, Kopenhag.

European Environment Agency
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Denmark

Tel.: +45 33 36 71 00
Fax: +45 33 36 71 99

Web: eea.europa.eu
Enquiries: eea.europa.eu/enquiries

